

นโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่เปลี่ยนการปกครองจนถึง พ.ศ. 2566 The Thai government's justice policy from the change of government until 2023

พิเชษฐ พิณฑทอง*

Pichate Pinthong

■ บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายนโยบายของรัฐบาลไทย ด้านกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในปี พ.ศ. 2475 - 2566 รวมรัฐบาลทั้งสิ้น 63 ชุด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเอกสาร (documentary research) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสารคำแถลง นโยบายของรัฐบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2566 สืบค้นจากฐานข้อมูล หอสมุดรัฐสภา ทำเนียบรัฐบาลและสถาบันนิติบัญญัติ สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร ผลการศึกษาพบว่า การกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการยุติธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ (ประเภท) ประกอบไปด้วย ส่วนแรก การกำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ องค์การตำรวจ องค์การอัยการ องค์การศาล องค์การราชทัณฑ์ และองค์การ คุมประพฤติ ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดนโยบายไปยังองค์การศาลมากที่สุด จำนวนถึง 37 รัฐบาล รองลงมาเป็นที่องค์การตำรวจ 14 รัฐบาล องค์การ ราชทัณฑ์ 9 รัฐบาล องค์การคุมประพฤติ 4 รัฐบาล และองค์การอัยการ 3 รัฐบาล จากทั้งหมด 63 รัฐบาล ส่วนที่สองการกำหนดนโยบายภาพรวม ของกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ถือเป็นรัฐบาลแรก ที่กล่าวถึงคำว่า “กระบวนการยุติธรรม” ในคำแถลงนโยบายรัฐบาล

* อาจารย์สาขาเอกวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Lecturer in Public Administration, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

Received: 24 September 2024 Revised: 6 November 2024 Accepted: 1 July 2025

รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลชุดแรกที่มีการกำหนดนโยบายเรื่องของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เน้นเรื่องการให้ประชาชนที่ยากจนและผู้ด้อยโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวกและมีความรวดเร็ว ขณะที่รัฐบาลชุดปัจจุบันรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน มีนโยบายเน้นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: นโยบาย, กระบวนการยุติธรรม, รัฐบาลไทย, การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

■ Abstract

This research article aims to analyze Thai governments' policies concerning the justice system from the transition from absolute monarchy in 1932 up to 2023, covering a total of 63 governments. Using qualitative research methods, including documentary research and content analysis, data were gathered from government policy statements issued between 1932 and 2023, retrieved from the National Assembly Library of Thailand, Government House, and the Legislative Institute of the Secretariat of the House of Representatives. The findings reveal that justice-related policies can be categorized into two main types. The first category consists of policies directed toward specific agencies within the justice system, such as the police,

the public prosecutor organization, the judiciary, correctional institutions, and probation services. Most policies targeted the judiciary, with 37 governments focusing on this agency, followed by 14 governments focusing on the police, 9 on correctional institutions, 4 on probation services, and 3 on the public prosecutor organization, out of a total of 63 governments. The second category consists of policies concerning the justice system as a whole. Notably, Field Marshal Thanom Kittikachorn's government was the first to use the term "justice process" in a government policy statement. The administration of Police Lieutenant Colonel Thaksin Shinawatra was the first to establish a policy on access to the justice system. The government of General Prayut Chan-o-cha emphasized convenient and expedited access to justice for the poor and the underprivileged, while the government of Prime Minister Srettha Thavisin has adopted policies that focus on promoting efficient access to the justice system for all citizens.

Keyword: Policy, Justice system, Thai government, The change of government

■ บทนำ

นโยบายสาธารณะคือสิ่งที่รัฐบาลเลือกจะทำหรือไม่ทำ (Dye, 2017, p. 1) นโยบายของรัฐบาลถือเป็นนโยบายสาธารณะที่มีผลต่อ

การเปลี่ยนแปลง การพัฒนาของประเทศ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารและการปกครองประเทศ นโยบายรัฐบาลถือว่าเป็นแนวทางของการบริหารราชการแผ่นดินในด้านต่าง ๆ ภายหลังที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คณะรัฐมนตรีชุดแรกที่เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดินนำโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการราษฎร ทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายบริหาร ได้กำหนดนโยบายไว้ตั้งแต่ 28 มิถุนายน ถึง 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มีทั้งสิ้น 6 ประการ ประกอบไปด้วย (1) การรักษาเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชทางการเมือง ทางศาล ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง (2) การรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มากขึ้น (3) การบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลจะหางานให้ราษฎรทำ จะมีการวางแผนโครงการทางเศรษฐกิจ ไม่ให้ประชาชนอดยาก (4) ต้องให้ราษฎรทุกคนมีสิทธิเสมอภาค (5) ต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ และ (6) ต้องให้การศึกษารัฐอย่างเต็มที่ (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 1 พระยามโนปกรณนิติธาดา ประธานคณะกรรมการราษฎร ตั้งแต่ 28 มิถุนายน ถึง 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475) นโยบายดังกล่าวไม่ได้มีรายละเอียดของนโยบายและมิได้มีการแถลงต่อสภาแต่ถือเป็นนโยบายของรัฐบาลในขณะเวลานั้น อาจเนื่องจากรัฐสภาของประเทศไทยเพิ่งก่อกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (Parliament, 2023) เป็นวันเดียวกันกับการประกาศนโยบาย

แต่ต่อมาวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2475 รัฐบาลชุดเดิมได้มีการแถลงต่อรัฐสภาเนื่องจากการตั้งสภาผู้แทนราษฎรเกิดขึ้นตามมาตรา 10 ของพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 และมีรายละเอียดของนโยบายมากขึ้น เช่น มีการกำหนดนโยบายให้จัดรูปแบบระบบราชการกระทรวงต่าง ๆ ใหม่ โดยมีการตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณาและให้นำเสนอเข้าสู่รัฐสภาตราออกมาเป็นพระราชบัญญัติเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป นโยบายการแบ่งอำนาจจากส่วนกลางไปให้ท้องถิ่นโดยกำหนดให้จัดตั้งเทศบาลและการปกครองท้องถิ่น เนื่องจากในนานาประเทศในช่วงเวลานั้นใช้รูปแบบการปกครองดังกล่าว คณะราษฎรจึงมีการนำแนวคิดนี้มาใช้ มีการกำหนดเกี่ยวกับระเบียบข้าราชการพลเรือน ข้าราชการตุลาการที่มีอยู่แล้วให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทั้งในเรื่องการแข่งขันเข้ารับหน้าที่ การได้รับเงินเดือน การเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง การแบ่งประเภทของข้าราชการ การพ้นจากตำแหน่ง มีการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจ การคลัง การศึกษา การป้องกันประเทศ การต่างประเทศ พาณิชย ศาสนา ศาสนา การปราบปรามอาชญากรรม และสาธารณสุข (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 2 พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ถึง 1 เมษายน พ.ศ. 2476) จากนั้นบริหารประเทศต่ออีกเพียงสามเดือน ได้ถูกนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2476 (Government House, 2023) รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาได้มีการแถลงนโยบายว่า “หลัก 6 ประการที่สภาผู้แทนราษฎรได้รับรองแล้วนั้นเป็นหลักนโยบายที่ทุกกระทรวง

ทบวงกรมจะร่วมมือดำเนินการต่อไป” โดยยังไม่มียุทธศาสตร์ของนโยบายด้านต่าง ๆ ต่อมาก่อนบริหารราชการแผ่นดินในฐานะนายกรัฐมนตรี จึงได้มีการแถลงนโยบายมีการกล่าวถึงเอกราชของชาติจะสมบูรณ์ต่อเมื่อใช้อำนาจอธิปไตยได้อย่างเต็มที่ การแก้ไขประมวลกฎหมาย การให้อิสระของฝ่ายตุลาการ ตั้งคณะกรรมการตุลาการเพื่อช่วยเหลือกิจการทางศาล ปรับปรุงระเบียบงานตำรวจ เจ้าหน้าที่กรมมหาดไทยและจัดการราชทัณฑ์ และนโยบายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ การคมนาคม การเกษตรต่าง ๆ (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 5 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 - 22 กันยายน พ.ศ. 2477 แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2476 (Office of the Secretariat of the House of Representatives Academic Services Section, 2001, p. 18) รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนาได้บริหารประเทศเป็นเวลาห้าปีกว่าโดยเป็นรัฐบาลชุดที่ 4 - 8 จากนั้นมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีชุดที่ 9 ได้เข้าบริหารราชการแผ่นดิน มีการกำหนดการนำหลัก 6 ประการ ของคณะราษฎรมาใช้เพื่อดำเนินนโยบายของรัฐบาล และมีการกำหนดนโยบายแยกสายกระทรวง เช่น กระทรวงกลาโหม เน้นการบำรุงกองทัพและการป้องกันประเทศ กระทรวงการคลังเน้นเรื่องการปรับปรุงภาษีให้ยุติธรรม การหารายได้มาชดเชย การกำหนดงบประมาณให้เหมาะสม กระทรวงต่างประเทศ ส่งเสริมสัมพันธไมตรีนานาประเทศ กระทรวงเกษตรธิการ บำรุงพืชผลและสัตว์ กระทรวง

ธรรมการ มุ่งเน้นการดูแลการศึกษาภาคบังคับ จัดให้มีสถานศึกษาอาชีวะ พัฒนาคุณภาพอุดมศึกษา กระทรวงมหาดไทยเน้นการรักษาความปลอดภัยป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ปรับปรุงเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ตั้งเรือนจำพิเศษ การปฏิบัติต่อนักโทษให้เป็นมาตรฐาน กระทรวงยุติธรรมเน้นการรักษาความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นต้น (คณะรัฐมนตรีคณะที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 - 7 มีนาคม พ.ศ. 2485 แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2481 (Office of the Secretariat of the House of Representatives Academic Services Section, 2001, p. 52)

หากพิจารณารายละเอียดในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลข้างต้นเป็นเวลาในช่วง 10 ปีของการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่รัฐบาลชุดแรกจนถึงรัฐบาลชุดที่ 9 แม้เพียงไม่กี่รัฐบาลก็ตามสิ่งที่ปรากฏคือ หนึ่งในนโยบายของรัฐบาลจะกล่าวถึง คือ ศาล ตำรวจ ราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม สิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีการตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแบ่งแยกงานศาลยุติธรรมออกจากต่างหากจากกันเป็นสองฝ่าย คือ งานตุลาการ และงานตุลาการ มีการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม เพื่อให้ศาลยุติธรรมพ้นข้อสงสัยว่าอาจถูกแทรกแซงจากฝ่ายบริหาร และไม่มีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี (Court of Justice, 2023) การโอนกรมตำรวจไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย และต่อมามีการออกพระราชกฤษฎีกาโอนกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทยไปตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

(Royal Thai Police Office, 2023) เพื่อให้งานตำรวจมีความเป็นอิสระและมีอำนาจในการบริหารงานภายในได้อย่างคล่องตัวสำหรับกรมอัยการเดิมสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีการโอนไปกระทรวงมหาดไทย (Ministry of Justice, 1992, p.78) และต่อมาแยกออกมาตั้งเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด (Office of the Attorney General, 1993, p.77) และกลายเป็นองค์กรอื่นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จนมาถึงปัจจุบัน (Office of the Attorney General, 2023) เพื่อมีอิสระในการดำเนินคดีอาญาและมีอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรตนเองและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น และในส่วนของพระราชกฤษฎีกา ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบกรมในกระทรวงมหาดไทย พุทธศักราช 2476 ยกฐานะแผนกราชทัณฑ์จากกรมพลำภัง ขึ้นเป็นกรมราชทัณฑ์ในกระทรวงมหาดไทย ต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลในขณะนั้นได้มีนโยบายในการปฏิรูประบบราชการได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 และพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ในราชกิจจานุเบกษา มีผลทำให้กรมราชทัณฑ์ต้องย้ายสังกัดจากกระทรวงมหาดไทยไปสังกัดกระทรวงยุติธรรมจนถึงปัจจุบัน (Department of Corrections, 2023) มีการให้ความสำคัญในการอบรมนักโทษมีการกำหนดทั้งการอบรมแบบวิชาสามัญและวิชาชีพ (Department of Corrections, 1982, p. 600)

ประเด็นน่าสนใจที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ต้องการหาคำตอบ คือ ตั้งแต่ที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงปี พ.ศ. 2566 รัฐบาลชุดแรกจนถึง พ.ศ. 2566 นั้น ได้มีการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทุกชุดหรือไม่ หากมีการกำหนดไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลมีการกำหนดไว้อย่างไร เนื่องจากนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเกี่ยวข้องกับความสุขของบ้านเมืองและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมถึงส่งผลต่อความเชื่อมั่นในระบบนิติรัฐและนิติธรรมอีกด้วย

การวิจัยนโยบายของรัฐบาลด้านกระบวนการยุติธรรมในครั้งนี้ น่าที่จะเป็นงานชิ้นแรกของประเทศที่ทำการศึกษานโยบายของรัฐบาลตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นเวลาถึง 91 ปี (พ.ศ. 2566) ซึ่งจะเน้นประเด็นต่อการวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ (นโยบายสาธารณะ) และทางสาขากกระบวนการยุติธรรมอย่างยิ่ง และเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการนำผลการศึกษาไปพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายรัฐบาลด้านการยุติธรรมเพื่อให้ระบบงานยุติธรรมของประเทศไทยเป็นระบบงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ อำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้เข้าถึงความยุติธรรมได้ดียิ่งขึ้น

■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่ออธิบายนโยบายของรัฐบาลไทยด้านกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566

■ นิยามศัพท์

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง นโยบาย มาตรการ องค์การ ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม การอำนวยความสะดวก ระบบยุติธรรม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม รวมถึงหน่วยงานที่กฎหมายให้อำนาจในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

นโยบาย หมายถึง ข้อความที่รัฐบาลได้มีการแถลงว่าจะทำซึ่งอาจแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร หรือต่อรัฐสภา

■ วิธีการดำเนินการวิจัยวิธีวิจัย

การวิจัยนโยบายของรัฐบาลไทยด้านกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566 ครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยวิเคราะห์จากเอกสารคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 - 2566 สืบค้นจากฐานข้อมูลจำนวน 2 แหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ มีการรวบรวมไว้เป็นเอกสารลายลักษณ์อักษร สามารถดาวน์โหลดข้อมูลและพิมพ์ออกมาได้เสมือนเอกสารต้นฉบับ ประกอบไปด้วย (1) ฐานข้อมูลหอสมุดรัฐสภา (Library of Congress, 2023) (2) ฐานข้อมูลของทำเนียบรัฐบาล (Government House, 2023)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ทำการวิจัยเฉพาะนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566 โดยวิเคราะห์จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่รัฐบาลชุดแรกที่มีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นประธาน คณะกรรมการราษฎรหรือนายกรัฐมนตรี

คนแรกของประเทศไทยถึงรัฐบาลชุดที่ 63 รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน เป็นการวิเคราะห์นโยบายรัฐบาลด้านกระบวนการยุติธรรม รวมจำนวนทั้งสิ้น 63 ชุด ไม่ได้วิเคราะห์นโยบายด้านอื่น ๆ ที่มีการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาและไม่ได้วิเคราะห์นโยบายที่เกิดขึ้นภายหลังจากแถลงนโยบาย

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยนี้ทำการวิจัยนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566 รวมระยะเวลา 91 ปี ระยะเวลาของการวิจัยที่กำหนดถึงปี พ.ศ. 2566 เนื่องจากรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน ได้มีการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2566 จึงได้กำหนดขอบเขตของระยะเวลาวิจัยไว้เท่านี้เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อให้เกิดความมั่นใจในความน่าเชื่อถือของข้อมูล และตรวจความครบถ้วนของข้อมูล ทั้งยังเป็นการประเมินคุณภาพว่าสามารถอยู่ในระดับที่น่ามาวิเคราะห์ได้ รวมถึงตอบปัญหาของการวิจัย (Supang Chantavanich, 2016, p. 23) ในการตรวจสอบข้อมูลมีการแบ่งออกเป็น (1) การตรวจสอบภายใน เป็นการพิจารณาคุณภาพข้อมูลและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูล การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลพิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูล (Chai Podhisita, 2011, p.370) ซึ่งแหล่งที่มาที่น่ามาทำการวิจัยในงานนี้เป็นฐานข้อมูลของหอสมุดรัฐสภา ทำเนียบรัฐบาล และฐานข้อมูลสารสนเทศสถาบันนิติบัญญัติ สำนักงานเลขาธิการ

สภาผู้แทนราษฎรวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลด้วยการเข้าไปที่เว็บไซต์ดังกล่าวข้างต้น จากนั้นทำการดาวน์โหลดไฟล์คำแถลงนโยบายจากทั้งสองแหล่งออกมาแล้วทำการพิมพ์ออกมาเพื่อเปรียบเทียบความถูกต้องของข้อมูลทั้งสองแหล่ง และ (2) การตรวจสอบภายนอกเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือจากภายนอกโดยได้นำผลการวิเคราะห์ไปให้อาจารย์ต่างมหาวิทยาลัยที่มีความเชี่ยวชาญทางนโยบายอ่านและให้ความเห็น (peer review) และมีการเตรียมนำผลการวิจัยนำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการซึ่งจะมีผู้ทรงคุณวุฒิทำการประเมินและวิจารณ์อย่างเป็นทางการ (Chai Podhisita, 2011, p.371)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

เป็นการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านการยุติธรรมของรัฐบาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2566 รวมระยะเวลาการศึกษาทั้งสิ้น 91 ปี โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นกระบวนการวิเคราะห์เพื่อให้ความหมายแก่ข้อมูลโดยใช้วิธีการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive) เลือกเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญแล้วทำการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์หนึ่งกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏแล้วจึงนำไปสรุปโครงสร้างของเหตุการณ์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ (Supang Chantavanich, 2012, p. 19) เน้นการให้มุมมองลงลึก (Insight) ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์บริบทแวดล้อม ความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ (Juthaphan Jamjuree Phadungchiwit, 2016, p. 168) พรรณนาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับนโยบายด้าน

กระบวนการยุติธรรมของรัฐบาล ว่าเป็นอย่างไร อธิบายองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ต้องมีการกำหนดนโยบายและการเปลี่ยนแปลงนโยบาย รายละเอียดทางนโยบาย สำหรับขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นใช้การวิเคราะห์เชิงตรรกะ (Analytic induction) เป็นหลัก และอาศัยวิจารณ์ญาณของนักวิจัยในการตีความเป็นส่วนประกอบสำคัญ (Suchitra Punyaratabandhu, 2022, p. 226) การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้เป็นการตีความข้อมูล (interpretation) ด้วยการตีความหมายออกมาจากข้อมูลและทำความเข้าใจว่าข้อมูลได้มีการบอกอะไรโดยพยายามหาความหมายที่แท้จริง เหตุที่ต้องตีความเพราะการรับรู้ ข้อมูลที่ปรากฏแม้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นยังคงไม่เพียงพอ การอาศัยแต่เพียงข้อมูลเป็นความเสี่ยงจึงต้องหาข้อมูลอื่นมาประกอบ (Supang Chantavanich, 2016, p. 129) ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลมาจากหลายแหล่งด้วยกัน ประกอบไปด้วย ข้อมูลจากหอสมุดรัฐสภา ทำเนียบรัฐบาล และฐานข้อมูลสารสนเทศสถาบันนิติบัญญัติ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สำหรับขั้นตอนของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผู้วิจัยนำมาจาก (Supang Chantavanich, 2012, pp. 146-147) มาใช้เป็นแนวทางของการวิเคราะห์ ประกอบไปด้วย (1) การตั้งกฎเกณฑ์สำหรับคัดเลือกเอกสารและหัวข้อในการวิเคราะห์ (2) การวางเค้าโครงของข้อมูล (3) การวิเคราะห์บริบทแวดล้อม (context) (4) การวิเคราะห์เนื้อหาตามที่ปรากฏ (manifest content) และ (5) การสรุปความสำคัญของสาระ

■ ผลการวิจัย

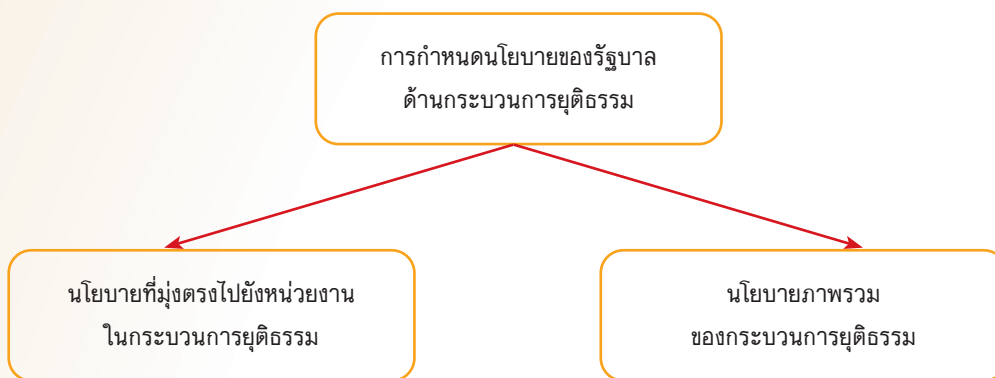
การวิจัยเรื่อง “นโยบายของรัฐบาลไทย ด้านกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566” ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ คือ เพื่ออธิบายนโยบายของรัฐบาลไทยด้านกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566 ว่ามีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมหรือไม่ อย่างไร มีผลการศึกษา ดังนี้

องค์การอัยการ องค์การศาล องค์การราชทัณฑ์ และองค์การคุมประพฤติ ส่วนที่สองการกำหนดนโยบายภาพรวมของกระบวนการยุติธรรม

การกำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

สำหรับการกำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับองค์การศาลมากที่สุด รองลงมาเป็นองค์การตำรวจ องค์การ

ภาพที่ 1 ลักษณะของการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

หมายเหตุ. จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยของผู้เขียน

ผลการวิจัยจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่รัฐบาลชุดแรก คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา ในปี พ.ศ. 2475 จนถึงรัฐบาลปัจจุบัน นายเศรษฐา ทวีสิน ปี พ.ศ. 2566 รวมรัฐบาลทั้งสิ้น 63 ชุด พบว่า สามารถจัดแบ่งการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ (ประเภท) ประกอบไปด้วย ส่วนแรก การกำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ องค์การตำรวจ

ราชทัณฑ์ องค์การคุมประพฤติ และองค์การอัยการ มีข้อค้นพบดังนี้

องค์การศาล

ศาลเป็นองค์การสำคัญขององค์การหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลที่เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่รัฐบาลชุดแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเริ่มมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับศาลมาเป็นระยะ ๆ ในช่วงแรกของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับศาลยังไม่มีรายละเอียดทางนโยบายมากนัก รัฐบาลชุดแรกนำโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้กำหนดไว้เพียงแค่การรักษาความเป็นเอกสารในทางศาลเท่านั้น มิได้มีรายละเอียดว่าการรักษาเอกราชทางศาลนั้นเป็นอย่างไร

ตั้งแต่รัฐบาลชุดที่ 2 ที่มีพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี การกำหนดนโยบายของรัฐบาลชุดต่าง ๆ มีข้อค้นพบรายละเอียดเกี่ยวกับศาลในหลายประเด็น ดังนี้

การให้ความเป็นอิสระในการพิจารณาคดี

การศึกษานโยบายของรัฐบาลตั้งแต่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงรัฐบาลชุดปัจจุบันพบว่า รัฐบาลส่วนใหญ่ตั้งแต่ พ.ศ. 2476 เป็นต้นมา มีการกำหนดนโยบายเน้นไปที่การให้ความเป็นอิสระในการพิจารณาคดีของศาล ถือได้ว่ารัฐบาลไทยตั้งแต่ในอดีตเรื่อยมาให้ความสำคัญอย่างมาก อาจเป็นเพราะก่อนหน้านี้ศาลยังไม่ได้มีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีมากนัก รัฐบาลแรกที่มีการกำหนดเรื่องให้ความเป็นอิสระในการพิจารณาคดีของศาล คือ รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีชุดที่ 5 บริหารราชการแผ่นดิน ในช่วงวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 - 22 กันยายน พ.ศ. 2477 มีการกำหนดนโยบายให้หน้าที่ของตุลาการต้องแยกออกจากฝ่ายการเมือง ยิ่งส่งผลทำให้องค์กรศาลมีอิสระในการพิจารณาอรรถคดีมากขึ้น

นอกจากรัฐบาลชุดที่ 5 และชุดที่ 6 ซึ่งมีนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี คนเดิม รัฐบาลชุดต่อ ๆ มาได้มีการกำหนดนโยบายความเป็นอิสระแก่ผู้พิพากษาไว้ด้วย

เช่นกัน แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในเรื่องของความเป็นอิสระของศาลที่เป็นอำนาจฝ่ายตุลาการซึ่งรัฐบาลเป็นฝ่ายการเมืองควรให้ศาลมีความเป็นอิสระ ไม่ว่าจะเป็นคณะรัฐมนตรีชุดที่ 8 รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา คณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 15 - 16 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 17 - 18 รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 19-20 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 22 ชุดที่ 25 - 26 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 27 รัฐบาลนายพจน์ สารสิน คณะรัฐมนตรีชุดที่ 28 รัฐบาลพลโท ถนอม กิตติขจร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 31 - 32 รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 33 - 34 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 35 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 37 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 39 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 42-43 รัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 47 รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 51 รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นรัฐบาลชุดสุดท้ายที่มีการกำหนดนโยบายการให้ความเป็นอิสระของศาลในการพิจารณาคดีไว้ในนโยบายรัฐบาล

ความรวดเร็วในการพิจารณาคดีของศาล

กระบวนการหรือขั้นตอนในการพิจารณาคดีของศาล จำนวนคดี จำนวนผู้พิพากษาหรือตุลาการ ความยากง่าย ความซับซ้อน หลักฐาน การต่อสู้

ของคู่ความของคดีมีผลต่อความรวดเร็วหรือล่าช้าของการพิจารณาคดี จากการศึกษาค่าเฉลี่ยนโยบายที่รัฐบาลกำหนดเกี่ยวกับความรวดเร็วในการพิจารณาคดีของศาลตีความได้ว่า ก่อนหน้าที่กำหนดประเด็นนโยบายดังกล่าว ศาลน่าจะมีความล่าช้าในการพิจารณาคดี ทำให้รัฐบาลต้องกำหนดให้ศาลพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ผลจากการศึกษาพบว่า รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญเรื่องของความรวดเร็วในการพิจารณาคดีของศาลมาโดยตลอดต่อเนื่อง รัฐบาลหลายชุดยังได้มีการระบุให้มีการปรับแก้ไขวิธีการและการดำเนินการพิจารณาคดีให้มีความรวดเร็วขึ้น เพราะความรวดเร็วของการพิจารณาคดีนั้น มีผลต่อการสร้างความเป็นธรรม ความพึงพอใจ รวมถึงการค่าใช้จ่ายของประชาชนที่ต้องเป็นผู้แบกรับ รัฐบาลที่มีการกำหนดนโยบายให้ศาลพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ประกอบไปด้วย คณะรัฐมนตรีชุดที่ 8 รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2480 - 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 เป็นรัฐบาลชุดแรกที่มีการกำหนดนโยบายเรื่องของความรวดเร็วในการพิจารณาคดี และรัฐบาลชุดอื่นๆ ได้มีการกำหนดไว้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นคณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 15-16 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 17 - 18 รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 19 - 20 รัฐบาลพันตรี ควงอภัยวงศ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 22 และชุดที่ 26 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 27 รัฐบาลนายพจน์ สารสิน

คณะรัฐมนตรีชุดที่ 28 รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 33 - 34 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 35 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 37 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 39 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 40 รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 42 - 44 รัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 47 รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน คณะรัฐมนตรีชุดที่ 48 รัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 50 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย เป็นรัฐบาลชุดสุดท้ายที่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับความรวดเร็วในการพิจารณาคดีของศาลไว้ในนโยบาย รัฐบาลอย่างชัดเจน

การจัดโครงสร้างองค์การกระจายไปตามภูมิภาค การจัดตั้งองค์การเฉพาะ และการเพิ่มจำนวนบุคลากร

นอกจากที่รัฐบาลมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการให้ศาลพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนแล้ว รัฐบาลในอดีตยังมีแนวคิดในการให้จัดโครงสร้างองค์การของศาลให้มีลักษณะกระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมมากขึ้น เนื่องจากศาลส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่ส่วนกลางเป็นหลัก โดยรัฐบาลแรกที่มีการกำหนดนโยบายการจัดตั้งศาลให้กระจายไปตามภูมิภาคต่างๆ คือ รัฐบาลคณะรัฐมนตรีชุดที่ 16 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ และรัฐบาลอีกหลายชุดที่ได้มีการกำหนดนโยบายดังกล่าวเช่นกัน ประกอบไปด้วย คณะรัฐมนตรีชุดที่ 17 รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

คณะรัฐมนตรีชุดที่ 22 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 36 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 39 รัฐบาลนายถนอมสินธุ์ ภัยวิเชียร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 41 รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 48 รัฐบาลพลเอก สุจินดา คราประยูร รวมถึงมีนโยบายในการจัดตั้งศาลเฉพาะทางเพื่อให้ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีเฉพาะด้านมีความเชี่ยวชาญหรือชำนาญในคดีประเภทนั้น ๆ เริ่มจากคณะรัฐมนตรีชุดที่ 40 รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ มีนโยบายให้จัดตั้งศาลแรงงาน ศาลภาษี ศาลปกครอง ส่วนคณะรัฐมนตรีชุดที่ 46 รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีการกำหนดนโยบายให้ตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลปกครองเช่นกัน ส่วนคณะรัฐมนตรีชุดที่ 50 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลคดีทรัพย์สินทางปัญญา ศาลการค้าระหว่างประเทศ และศาลปกครอง ในขณะที่คณะรัฐมนตรีชุดที่ 52 รัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ต้องการให้ศาลปกครองแยกเป็นอิสระออกจากระบบศาลยุติธรรม เนื่องจากการเพิ่มโครงสร้างองค์การด้วยการกระจายศาลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ การจัดตั้งศาลเฉพาะทาง ย่อมส่งผลต่อความต้องการบุคลากรที่เพิ่มขึ้นตามมาด้วย ทำให้บางรัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาหรือตุลาการเพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนศาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และจำนวนคดีที่มีเพิ่มขึ้น โดยมีสามรัฐบาลที่ได้กำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ คือ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 17-18 รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 35 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช แต่หลังจากนั้นไม่ได้มีการกำหนด

นโยบายในการการจัดโครงสร้างองค์การด้วยการจัดตั้งศาลกระจายไปตามภูมิภาค การจัดตั้งศาลเฉพาะด้าน และการเพิ่มจำนวนบุคลากรอีกเลยจนถึงรัฐบาลชุดปัจจุบัน

การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ขององค์การศาล

การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ขององค์การศาลได้ถูกรัฐบาลกำหนดไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลสามชุดด้วยกัน คือ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 2 พระยามโนปกรณนิติธาดา ซึ่งบริหารประเทศตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ถึง 1 เมษายน พ.ศ. 2476 ได้มีการกำหนดให้ดำเนินการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของศาลทั้งในเรื่องการสอบแข่งขัน การเข้ารับหน้าที่ การรับเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง ซึ่งรัฐบาลจะดำเนินการอย่างเคร่งครัดตามหลักการ โดยเฉพาะมุ่งเน้นเรื่องการสรรหาคัดเลือกผู้พิพากษาหรือตุลาการด้วยวิธีการสอบแข่งขัน ความสำเร็จจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ก่อนหน้าที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศมาสู่ประชาธิปไตย การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ในเรื่องดังกล่าวของศาลอาจไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจังบนหลักการเท่าที่ควรโดยเฉพาะเรื่องการแข่งขันสำหรับคณะรัฐมนตรีชุดที่ 5 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีการกำหนดให้มีร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการขึ้นมาใหม่ และแต่งตั้งคณะกรรมการตุลาการขึ้นในการดำเนินกิจการทางศาล กำหนดให้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อจัดทำระเบียบ ประมวล ข้อบังคับต่าง ๆ

ที่ใช้ในการทางศาลให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ต่อมารัฐบาลคณะรัฐมนตรีชุดที่ 6 ยังคงเป็นรัฐบาลชุดเดียวกัน มีการกำหนดให้ร่างกฎหมายขึ้นมาเฉพาะและเน้นย้ำเรื่อง การแต่งตั้งคณะกรรมการตุลาการขึ้นอีกครั้ง

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรศาล

การพัฒนาบุคลากรขององค์กรศาลได้ถูกรัฐบาลกำหนดไว้ในนโยบายของรัฐบาลสามชุดด้วยกัน รัฐบาลแรกที่ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรของศาลโดยเน้นที่ การฝึกอบรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ คือ คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 39 รัฐบาลนายอานินทร์ กรัยวิเชียร สำหรับรัฐบาลชุดต่อมาคณะรัฐมนตรี ชุดที่ 44 รัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ มีการกำหนดเกี่ยวกับการนำอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ วิทยาการสมัยใหม่ให้นำมาใช้ในการ พิจารณาพิพากษาคดีของศาล และคณะรัฐมนตรี ชุดที่ 46 รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้มีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาบุคลากรของศาลที่ชัดเจนขึ้น โดยมีนโยบายให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพิจารณาคดีของศาล

การก่อเกิดกฎหมายที่สำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมและองค์กรศาล

รัฐบาลในอดีตมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมายฉบับเก่าให้มีความทันสมัย หรือเสนอให้มีการตรากฎหมายขึ้นมาใหม่ ซึ่งมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งกับองค์กรศาล และกระบวนการยุติธรรมหลายฉบับ รัฐบาลแรกที่ได้มีการเสนอร่างกฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง วิธีพิจารณาความทางอาญา และ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม คือ คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 2 พระยามโนปกรณนิติธาดาในปีพ.ศ. 2475

เวลาผ่านไปถึงสิบสี่ปีในปีพ.ศ. 2489 คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 16 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ จึงได้มีการกำหนดนโยบายการแก้ไขประมวลกฎหมายต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน แต่ไม่ได้ลงรายละเอียดว่าเป็นประมวลกฎหมายใด ยกเว้นพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ต่อมาในปีเดียวกันมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลใหม่ ทำให้คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 17 รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ ต่อมาได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นหนึ่งในกฎหมายสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างมา

องค์การตำรวจ

การปราบปรามอาชญากรรมและการเพิ่มประสิทธิภาพ

องค์การตำรวจเป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมระดับรองลงมาจากศาลที่หลายรัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวข้องโดยเฉพาะ ในการป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ซึ่งจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลหลายชุดได้กล่าวถึงปัญหาอาชญากรรมที่รัฐบาลจะต้องดำเนินการจัดการเพื่อให้ประชาชนได้รับความปลอดภัย แสดงให้เห็นว่า ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปัญหาอาชญากรรมยังมีค่อนข้างมากถึงขั้นที่ รัฐบาลได้มีการกำหนดไว้ในนโยบายรัฐบาล และระบุให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและฝ่ายปกครอง ดำเนินการจัดการกับปัญหาดังกล่าว รวมไปถึง รัฐบาลมีนโยบายเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของตำรวจเพื่อให้การปฏิบัติงาน ทั้งการป้องกัน ปราบปรามอาชญากรรมให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งเรื่องการปรับปรุง บทบาทหน้าที่ในการทำงาน การเพิ่มสมรรถนะ

การประสานการทำงานระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ และฝ่ายปกครอง โดยรัฐบาลที่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปราบปรามอาชญากรรม และการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของตำรวจ ประกอบไปด้วย คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 2 พระยามโนปกรณนิติธาดา คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 8 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา คณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 16 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 22 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 28 รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 31 รัฐบาลจอมพล ถนอม กิตติขจร คณะรัฐมนตรีชุดที่ 34 รัฐบาล นายสัญญา ธรรมศักดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 40 รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 46 และรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐบาลชุดสุดท้ายที่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับตำรวจไว้ในคำแถลงนโยบายรัฐบาล

การปรับโครงสร้างองค์การตำรวจและการเพิ่มจำนวนบุคลากร

รัฐบาลไทยในอดีตหลายชุดด้วยกันมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการปรับปรุงระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของตำรวจ รวมถึงกำหนดให้มีการปรับโครงสร้างองค์การของตำรวจและระบบการบริหารงานขององค์การตำรวจ และการเพิ่มจำนวนตำรวจให้มีความเหมาะสมกับภารกิจและปัญหาอาชญากรรมด้วยเช่นเดียวกัน รัฐบาลคณะรัฐมนตรีชุดที่ 5 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 17 รัฐบาลพลเรือตรี

ถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ มุ่งเน้นที่การปรับปรุงระเบียบการตำรวจ ส่วนคณะรัฐมนตรีชุดที่ 27 รัฐบาลนายพจน์ สารสิน และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 37 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เน้นเรื่อง การปรับปรุงกิจการตำรวจ สำหรับคณะรัฐมนตรีชุดที่ 40 รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ให้ความสำคัญไปที่การปรับโครงสร้างองค์การ และระบบการบริหารงานตำรวจ ในขณะที่รัฐบาลก่อนหน้ามุ่งเน้นไปที่การเพิ่มจำนวนของตำรวจให้มากขึ้น ประกอบไปด้วย คณะรัฐมนตรีชุดที่ 8 รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา คณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม และชุดที่ 22

องค์การราชทัณฑ์

การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง

องค์การราชทัณฑ์ได้ถูกกำหนดไว้ในนโยบายของรัฐบาลรองลงมาจากองค์การตำรวจ รัฐบาลแรกที่ได้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับราชทัณฑ์ คือ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 2 รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา นโยบายดังกล่าว มุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ในด้านการอบรมงานหัตถกรรม อุตสาหกรรม รัฐบาลชุดต่อมาหลายชุดได้ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาพฤตินิสัย แต่เป็นนโยบายที่กว้าง กว้าง ๆ มุ่งเน้นที่การอบรมสั่งสอนเรื่องศีลธรรม การทำคุณประโยชน์ การปลูกฝังให้เป็นคนดี การฝึกวิชาชีพ รัฐบาลที่ได้มีการกำหนดนโยบายเหล่านั้น ได้แก่ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 5 รัฐบาลนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม นอกจากนี้มีสองรัฐบาลที่ได้มีกล่าวถึง

โรงเรียนดัดสันดาน ซึ่งเป็นสถานที่ในการดูแลเด็กที่กระทำความผิดทางอาญาไว้ในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลด้วยเช่นกัน คือ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 2 รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 6 รัฐบาลนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา มุ่งเน้นการปรับปรุงโรงเรียนดัดสันดานในการให้การศึกษาและฝึกหัดวิชาชีพ

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักการราชทัณฑ์

คณะรัฐมนตรีชุดที่ 16 รัฐบาลนายปรีดิพนมยงค์ เป็นรัฐบาลแรกที่ได้มีการกำหนดนโยบายในการนำหลักการราชทัณฑ์มาใช้ดำเนินการกับผู้ต้องขังในเรือนจำ จากนั้นมีอีกสองรัฐบาลที่ได้มีการกำหนดนโยบายดังกล่าวไว้เช่นเดียวกัน คือ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 17 รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 22 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม โดยเฉพาะรัฐบาลจอมพลแปลกได้กล่าวถึง การดำเนินการราชทัณฑ์ไปตามแผนอารยะนิยม โดยเฉพาะการจัดให้มีการแยกขังระหว่างผู้ต้องขังที่เป็นเด็กกับผู้ใหญ่ ให้การฝึกฝนอบรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงการได้รับอิทธิพลในดำเนินการราชทัณฑ์ที่นำมาใช้ในประเทศไทย ได้รับแนวคิดมาจากนานาอารยประเทศในช่วงเวลานั้น

การจัดแบ่งโครงสร้างองค์การ การจัดตั้งองค์การเฉพาะ และการเพิ่มจำนวนบุคลากร

คณะรัฐมนตรีชุดที่ 8 รัฐบาลนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา มีนโยบายในการจัดแบ่งแยกประเภทเรือนจำต่าง ๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมในการควบคุมและดูแลผู้ต้องขัง และให้มีการจัดตั้งเรือนจำพิเศษขึ้น ซึ่งรัฐบาลคณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก

หลวงพิบูลสงคราม ได้มีการกำหนดไว้เช่นเดียวกัน ในขณะที่คณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม มีนโยบายในการจัดตั้งทัณฑนิคม นอกจากนี้ มีเพียงคณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม เท่านั้นที่มีนโยบายในการเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์

องค์การคุมประพฤติ

งานด้านคุมประพฤติดูได้ว่ารัฐบาลไทย ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาไม่ค่อยมีการกล่าวถึงมากนักในนโยบายของรัฐบาล จากการศึกษา คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พบว่า แทบไม่มีรัฐบาลใดกล่าวถึง ยกเว้นรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ และรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เท่านั้น ที่ได้มีการระบุไว้ในนโยบาย รัฐบาลสำหรับคณะรัฐมนตรีชุดที่ 42-44 รัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นรัฐบาลที่มีการกำหนดนโยบายด้านงานคุมประพฤติดูแลเนื่องในสมัยแรกและสมัยที่สองมุ่งมีนโยบายเหมือนกัน มุ่งเน้นไปที่การขยายงานการคุมประพฤติ ให้กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ โดยมีเจตนาเพื่อการปกป้องคุ้มครองสังคมจากอาชญากรรม และการให้ความช่วยเหลือ รวมถึงการสอดส่องดูแล ควบคุมผู้ที่กระทำความผิดที่ไม่ได้ถูกจำคุก ซึ่งไม่ได้ก่อคดีอาญาที่มีความร้ายแรงมากนัก ให้กลับตัวเป็นคนดีของสังคม เมื่อได้เข้าบริหารราชการแผ่นดินในสมัยสุดท้าย จึงได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนางานคุมประพฤติ และส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลและร่วมแก้ไขพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้กระทำความผิดอีกด้วย สำหรับคณะรัฐมนตรีชุดที่ 46 รัฐบาลพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ มีการกล่าวถึงการพัฒนางานคุมประพฤติ

เช่นเดียวกัน และเป็นรัฐบาลชุดสุดท้ายที่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับงานคุมประพฤติ

องค์การอัยการ

หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐบาลมีการกำหนดนโยบายมุ่งตรงไปยังองค์การน้อยที่สุด คือ องค์การอัยการ มีเพียงสามรัฐบาลเท่านั้นที่ได้กล่าวถึง คณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 เป็นรัฐบาลแรกที่ได้ระบุงานอัยการไว้ในคำแถลงนโยบายรัฐบาล จนมาเวลาผ่านมาถึง 11 ปี คณะรัฐมนตรีชุดที่ 22 รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงได้มีการกำหนดไว้ในนโยบายรัฐบาล ในปี พ.ศ. 2492 รัฐบาลทั้งสองชุดได้กำหนดนโยบายในการเพิ่มจำนวนของพนักงานอัยการให้มากขึ้น และหลังจากนั้นเป็นเวลาถึง 27 ปี พ.ศ. 2519 คณะรัฐมนตรีชุดที่ 39 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้มีการระบุการปฏิรูปงานอัยการไว้ในนโยบายรัฐบาลมุ่งเน้นการจัดให้มีพนักงานอัยการชั้นพิจารณาอุทธรณ์ฎีกา และอำนาจให้พนักงานอัยการในการควบคุมการสอบสวน

การกำหนดนโยบายโดยภาพรวมกระบวนการยุติธรรม

ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม

จากการศึกษาคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพบว่า คณะรัฐมนตรีชุดที่ 31 รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2512 ถือเป็นรัฐบาลแรกที่กล่าวถึงคำว่า “กระบวนการยุติธรรม” ในนโยบายรัฐบาล มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมองค์การและตัวบุคคลในกระบวนการยุติธรรมให้มีความเป็นมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ และในเวลาต่อมา

คณะรัฐมนตรีชุดที่ 35 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 36 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช คณะรัฐมนตรีชุดที่ 41 รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 53 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย คณะรัฐมนตรีชุดที่ 56 รัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 58 รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 60 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม

การพัฒนากระบวนการยุติธรรม

สำหรับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่รัฐบาลให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน เริ่มต้นจากคณะรัฐมนตรีชุดที่ 45 รัฐบาลพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมอย่างกว้าง ๆ ขณะที่คณะรัฐมนตรีชุดที่ 51 รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปะอาชา มีการระบุการพัฒนากระบวนการยุติธรรมแต่ละประเภท ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางปกครอง ทางแพ่ง และทางอาญา ซึ่งตั้งแต่มีการจัดตั้งรัฐบาลมา 50 ชุด ไม่มีการกล่าวถึงมาก่อนเลย ต่อมาคณะรัฐมนตรีชุดที่ 58 รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 59 รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 60 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีการกล่าวถึงการพัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยรวมเหมือนเช่นเคย ในขณะที่มีรัฐบาลซึ่งกำหนดให้นำเทคโนโลยีและนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ได้แก่ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 56 รัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 61 รัฐบาลพลเอก

ประยุทธ์ จันทร์โอชา สิ่งที่น่าสนใจเนื่องจาก รัฐบาลทั้งสองเป็นรัฐบาลที่ได้อำนาจรัฐาธิปไตย มาจากการทำรัฐประหารรัฐบาลประชาธิปไตย แต่กลับให้ความสำคัญในการนำเทคโนโลยี และความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในการ พัฒนาระบบการยุติธรรม ในขณะที่รัฐบาล ซึ่งได้อำนาจมาจากประชาธิปไตยกลับแทบไม่ได้ มีการกำหนดให้นำเรื่องดังกล่าวเข้ามาใช้ในการ พัฒนาระบบการยุติธรรมโดยภาพรวมเลย ยกเว้นคณะรัฐมนตรีชุดที่ 57 รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช ที่นอกจากกำหนดให้มีการนำ เทคโนโลยีและความรู้ทางนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในการ พัฒนาระบบการยุติธรรม ยังได้กำหนด ให้พัฒนาระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยี สารสนเทศของกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย สำหรับรัฐบาลที่มีการกำหนดการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมโดยระบุแยกย่อยออกเป็น แต่ละด้านที่ค่อนข้างชัดเจนตั้งแต่ การปรับ โครงสร้างกระทรวงยุติธรรม การนำมาตราการ ระงับข้อพิพาทมาใช้ การปรับปรุงระบบและวิธีการ ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด การส่งเสริมให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ ยุติธรรม การปฏิรูปกฎหมาย และการสนับสนุน การศึกษาด้านนิติศาสตร์และสาขาอื่นๆ คือ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 54 รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

เป็นรัฐบาลชุดแรกที่มีการกำหนดนโยบาย เรื่องของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ใน คำแถลงของรัฐบาลคณะรัฐมนตรีชุดที่ 55 รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งเรื่อง ของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมถือว่า มีความสำคัญกับประชาชนอย่างมาก เพราะ

เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวก การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพความปลอดภัย ทั้งชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน ซึ่งรัฐบาลชุดก่อนหน้าอาจมีการกำหนดเป็น นโยบายรัฐบาลภายหลังที่เข้ามาบริหารราชการ แผ่นดินแล้ว เพียงแต่ไม่ได้มีการกำหนดไว้ใน คำแถลงนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น รัฐบาล ชุดต่อมาคณะรัฐมนตรีชุดที่ 56 รัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้กำหนดให้มีการปฏิรูประบบ กระบวนการยุติธรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชน ได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น ส่วนคณะรัฐมนตรีชุดที่ 57 รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช ได้กำหนดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรม ในขณะที่คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 60 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เน้นการกระจายความยุติธรรมไปยังพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ สำหรับคณะรัฐมนตรีชุดที่ 62 รัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มุ่งเน้น การให้ความช่วยในทางกฎหมายสำหรับ ประชาชนที่ยากจนและผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวก และมีความรวดเร็ว ขณะที่คณะรัฐมนตรีชุดที่ 63 รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน กำหนดเรื่อง การเข้ากระบวนการยุติธรรมไว้ในคำแถลง นโยบายประโยคเดียวเท่านั้น ไม่มีรายละเอียด เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมโดยภาพรวม เหมือนกับรัฐบาลในหลายชุดก่อนหน้า

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแนวคิดยุติธรรมชุมชน

กระบวนการยุติธรรมทางเลือก กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแนวคิดยุติธรรม ชุมชนถูกกำหนดไว้เป็นหนึ่งในนโยบายของรัฐบาล ด้านกระบวนการยุติธรรม แม้บางรัฐบาลไม่ได้

ระบุชัดเจนแต่รายละเอียดของนโยบายที่แถลงเป็นส่วนหนึ่งของทั้งสามแนวคิด เช่น คณะรัฐมนตรีชุดที่ 54 รัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้กำหนดเกี่ยวกับการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้มาตรการระงับข้อพิพาท การให้ชุมชนประชาชนและเครือข่ายภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและมีส่วนในการกำหนดนโยบายการบริหารงานยุติธรรมถือเป็นรัฐบาลชุดแรกที่กล่าวถึงเรื่องดังกล่าว ในนโยบายรัฐบาล ต่อมาคณะรัฐมนตรีชุดที่ 56 รัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นรัฐบาลแรกที่มีการกำหนดแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแนวคิดยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดการประนีประนอมข้อพิพาทต่าง ๆ และยังสามารถช่วยการป้องกันอาชญากรรม การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และลดความสูญเสียจากอาชญากรรมและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ด้วย ต่อมาทั้งสองรัฐบาลซึ่งนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก คือคณะรัฐมนตรีชุดที่ 58 รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ คณะรัฐมนตรีชุดที่ 59 รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ฯ มีการกล่าวถึงรายละเอียดการนำหลักการระงับข้อพิพาทมาใช้ในการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท และตั้งองค์การเพื่อทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทเฉพาะขึ้น กำหนดให้มีการกระบวนการชะลอฟ้องโดยพนักงานอัยการในคดีลหุโทษและคดีที่มีอัตราโทษต่ำ ส่วนรัฐบาลนายสมชายฯ มีการกำหนดทั้งกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การระงับข้อพิพาท ยุติธรรมชุมชนมาใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก นโยบายดังกล่าวสอดคล้องกับ

คณะรัฐมนตรีชุดที่ 57 รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 60 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

การตั้งองค์การที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

ด้วยบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้มีการตั้งองค์กรเพื่อการปฏิรูปกฎหมายและองค์กรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมขึ้น ทำให้รัฐบาลหลายชุดมีความพยายามในการจัดตั้งองค์การดังกล่าวให้เกิดขึ้นได้ เริ่มจากคณะรัฐมนตรีชุดที่ 57 รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช มีการกำหนดนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรม โดยกำหนดมีการจัดตั้งองค์การเกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมายและองค์กรปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม แต่ยังไม่สามารถก่อตั้งสำเร็จ รัฐบาลต่อมาก็คณะรัฐมนตรีชุดที่ 58 รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ จึงได้มีการกำหนดนโยบายให้เร่งรัดการดำเนินการจัดตั้งองค์การเพื่อการปฏิรูปกฎหมายและองค์กรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม แต่ยังไม่สามารถดำเนินการจัดตั้งขึ้นได้ จนมาถึง คณะรัฐมนตรีชุดที่ 59 รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยังคงเร่งรัดให้มีการจัดตั้งองค์การเพื่อการปฏิรูปกฎหมายขึ้นให้จงได้ จนสามารถจัดตั้งขึ้นได้สำเร็จ เพียงแต่สามารถจัดตั้งได้แค่องค์กรเดียว คือ องค์กรเพื่อการปฏิรูปกฎหมาย ส่วนองค์กรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมยังไม่สามารถจัดตั้งขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงของคณะรัฐมนตรีชุดที่ 60 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร รัฐบาลในขณะนั้นยังคงกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการสนับสนุนคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายและเร่งรัดให้มีการตั้งองค์การเพื่อการปฏิรูป

กระบวนการยุติธรรมด้วยเช่นเดียวกัน แต่ยัง
 ทำให้สำเร็จเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
 ขึ้นก่อน คณะรัฐมนตรีชุดที่ 61 รัฐบาลพลเอก
 ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการ
 บริหารราชการแผ่นดินแทน และมีการกำหนด
 ให้มีการตั้งองค์การดังกล่าวขึ้นเช่นกัน

การส่งเสริมความยุติธรรมในจังหวัด ชัยแดนภาคใต้

ความยุติธรรมในจังหวัดชัยแดนภาคใต้
 เป็นปัญหาหนึ่งที่รัฐบาลหลายชุดให้ความสำคัญ
 ด้วยเช่นเดียวกัน คณะรัฐมนตรีชุดที่ 57 รัฐบาล
 นายสมัคร สุนทรเวช ได้เริ่มมีการกำหนดไว้ใน
 นโยบายของรัฐบาลในเรื่องของการส่งเสริม
 ความยุติธรรมด้วยการพัฒนากฎหมายและระบบ
 งานยุติธรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม
 ท้องถิ่นของจังหวัดชัยแดนภาคใต้ เน้นการ
 บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ขจัดความ
 อยุติธรรมแก่ประชาชนผู้ต้องหาที่เข้ามาสู่
 กระบวนการยุติธรรม และมุ่งเน้นการพัฒนา
 ระบบให้มีประสิทธิภาพเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์
 และพิสูจน์การกระทำผิด ในขณะที่
 คณะรัฐมนตรีชุดที่ 58 รัฐบาลนายสมชาย
 วงศ์สวัสดิ์ มีการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหา
 ความไม่ยุติธรรมในจังหวัดชัยแดนภาคใต้
 ด้วยการน้อมนำแนวทาง “เข้าใจ เข้าถึง
 พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 รัชกาลที่ 9 มาใช้เป็นกรอบแนวทางในการ
 ดำเนินงานในพื้นที่ดังกล่าว ต่อมาคณะรัฐมนตรี
 ชุดที่ 59 รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้มีการ
 กำหนดให้จัดตั้งองค์การในการทำหน้าที่บริหาร
 จัดการการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชัยแดนภาคใต้
 โดยน้อมนำแนวทาง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”
 มาเป็นหลักการสำคัญเพื่อความสมานฉันท์

ในพื้นที่ รวมถึงการมุ่งเน้นการใช้กระบวนการ
 ยุติธรรมกับผู้กระทำความผิดอย่างเคร่งครัด
 ด้วยเช่นเดียวกัน

การพัฒนาระบบ วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำ ความผิดทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดทั้งผู้ใหญ่
 และเยาวชนมีระบบและวิธีการที่แตกต่างกัน
 โดยรัฐบาลคณะรัฐมนตรีชุดที่ 54 รัฐบาล
 พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้เริ่มกำหนดไว้ใน
 คำแถลงนโยบายรัฐบาลมุ่งเน้นที่การปรับปรุง
 ระบบและวิธีการให้มีความหลากหลายเน้น
 การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัว
 เป็นคนดีของสังคมซึ่งคณะรัฐมนตรีชุดที่ 57
 รัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช คณะรัฐมนตรี
 ชุดที่ 58 รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ และ
 คณะรัฐมนตรีชุดที่ 60 รัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์
 ชินวัตร ได้มีการกำหนดนโยบายดังกล่าว
 ในลักษณะเดียวกัน เพียงแต่รัฐบาลนางสาว
 ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มีการเพิ่มเติมเรื่องการเพิ่ม
 ประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมเด็กและ
 เยาวชน

พัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมไทย

เมื่อวิเคราะห์คำแถลงนโยบายของรัฐบาล
 ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ
 จนมาถึงปี พ.ศ. 2566 สามารถสรุปแบ่งออกได้
 3 ยุค ดังนี้

ยุคมุ่งเน้นการเพิ่มกำลังพล

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเพียง
 หนึ่งปี รัฐบาลชุดแรกที่มีการกำหนดนโยบาย
 การเพิ่มกำลังพลของบุคลากรในกระบวนการ
 ยุติธรรม คือ คณะรัฐมนตรี ชุดที่ 5 นำโดย
 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้กำหนด
 นโยบายมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มกำลังพลของตำรวจ

เนื่องจากห้วงเวลานั้นมีปัญหาอาชญากรรมที่มากและภารกิจของตำรวจมีมากขึ้นตามไปด้วย และได้กำหนดนโยบายดังกล่าวอีกครั้งในการเป็นรัฐบาลชุดที่ 8 ซึ่งนายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ยังคงดำรงเป็นนายกรัฐมนตรีต่อเนื่อง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในเวลาต่อมา มีเพียงสามรัฐบาลเท่านั้นที่มีนโยบายในการเพิ่มกำลังคนให้แก่องค์การตำรวจประกอบไปด้วย คณะรัฐมนตรีชุดที่ 9 รัฐบาลนายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม คณะรัฐมนตรีชุดที่ 10 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 22 รัฐบาลจอมพล แปลก พิบูลสงคราม นโยบายการเพิ่มกำลังพลของรัฐบาลในอดีตไม่เพียงแต่การเพิ่มกำลังพลให้กับองค์การตำรวจเท่านั้น แต่ได้มีการเพิ่มกำลังพลให้องค์การศาลด้วย ซึ่งมีเพียงสามรัฐบาลเท่านั้น ได้แก่ รัฐบาลชุดที่ 17-18 รัฐบาลพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ และคณะรัฐมนตรีชุดที่ 35 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และไม่ปรากฏอีกจนถึงปัจจุบัน ช่วงเวลาดังกล่าวอาจเป็นระยะของการพัฒนาระบบงานยุติธรรมของประเทศจึงต้องมีการเพิ่มกำลังพลให้เพียงพอ

ยุคมุ่งเน้นการปรับโครงสร้าง

สำหรับยุคของการปรับโครงสร้าง มีสามองค์การหลักที่ถูกปรับโครงสร้าง ได้แก่ องค์การตำรวจ ศาล และกระทรวงยุติธรรม โดยองค์การตำรวจเป็นหน่วยงานหลักของกระบวนการยุติธรรมแรกที่รัฐบาลหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ประชาธิปไตยได้มีการนโยบายในการปรับโครงสร้างทันที คือ รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา โดยมีการ

กำหนดให้มีการปรับทั้งโครงสร้างและระบบการบริหารงานให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลชุดที่ 17 นำโดยพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ มุ่งเน้นที่การปรับปรุงระเบียบการตำรวจ รัฐบาลชุดที่ 27 รัฐบาลนายพจน์ สารสิน และ รัฐบาลชุดที่ 37 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เน้นเรื่องการปรับปรุงกิจการตำรวจ จนมาถึงรัฐบาลชุดที่ 40 รัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้มีการกำหนดนโยบายเหมือนกับ รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาเช่นเดียวกัน ในขณะที่ศาลเป็นอีกหน่วยงานที่รัฐบาลให้ความสำคัญในการปรับโครงสร้าง โดยเฉพาะรัฐบาลชุดที่ 16 รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐบาลชุดแรกที่มีการกำหนดนโยบายการจัดตั้งศาลให้กระจายไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ และมีหลาย รัฐบาลได้มีนโยบายในลักษณะดังกล่าว เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีรัฐบาลหลายชุด ที่มีนโยบายการให้มีการตั้งศาลเฉพาะทาง นอกจากศาลยุติธรรมที่พิจารณาคดีแพ่งคดีอาญาเท่านั้น เช่น รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ มีนโยบายให้จัดตั้งศาลแรงงาน ศาลภาษี ศาลปกครอง รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีการกำหนดนโยบายให้ตั้งศาลเยาวชน และครอบครัว และศาลปกครองเช่นกัน รัฐบาลนายชวน หลีกภัย กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลคดีทรัพย์สินทางปัญญา ศาลการค้าระหว่างประเทศ และศาลปกครอง ในขณะที่รัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ต้องการให้ศาลปกครองแยกเป็นอิสระออกมาจากระบบศาลยุติธรรม จนมาถึงการปรับโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมใหม่ ในรัฐบาลพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

ยุคมุ่งเน้นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการ กระบวนการยุติธรรม

เริ่มต้นครั้งแรกในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีนโยบายให้มีการนำอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ สมัยใหม่มาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นอีกรัฐบาลหนึ่งที่มีนโยบายเหมือนกับพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ จนมาถึงช่วงมีการทำการรัฐประหารอีกครั้งในปี พ.ศ. 2549 และมีรัฐบาลเกิดขึ้นใหม่ภายใต้การนำของรัฐบาลพลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ และการทำรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 นำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งต่อมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แม้รัฐบาลทั้งสองชุดไม่ได้เป็นรัฐบาลที่ได้อำนาจมาจากการเลือกตั้ง หรือมีความเป็นอนุรักษนิยมก็ตาม แต่กลับมีนโยบายเรื่องการนำเทคโนโลยีและนิติวิทยาศาสตร์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มีนโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นการขับเคลื่อนประเทศด้วยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นรัฐบาลหนึ่งที่มีความสำคัญในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการยุติธรรม

■ สรุป

การวิจัยเรื่อง “นโยบายของรัฐบาลไทยในด้านกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566” มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายนโยบายของรัฐบาลไทยด้านกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566 โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเอกสารค่าแถลงนโยบายของรัฐบาล ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

การกำหนดนโยบายของรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - 2566 ในด้านกระบวนการยุติธรรม แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ การกำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และการกำหนดนโยบายโดยภาพรวมกระบวนการยุติธรรม

สำหรับการกำหนดนโยบายที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดนโยบายไปยังองค์กรศาลมากที่สุด จำนวนถึง 37 รัฐบาล รองลงมาเป็นองค์กรตำรวจ 14 รัฐบาล องค์กรราชทัณฑ์ 9 รัฐบาล องค์กรคุมประพฤติ 4 รัฐบาล และองค์กรอัยการ 3 รัฐบาล จากทั้งหมด 63 รัฐบาล

การกำหนดนโยบายโดยภาพรวมกระบวนการยุติธรรม การที่รัฐบาลมีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับด้านกระบวนการยุติธรรมแบบภาพรวม ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมองค์กรใดองค์กรหนึ่งเฉพาะ ทำให้มีการมองภาพรวมในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทั้งระบบมากกว่ามองเพียงแยกส่วน เพราะการที่รัฐบาลให้ความสำคัญกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบทำให้มีความเข้าใจและสามารถพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงให้กระบวนการยุติธรรมมีการทำงานที่สอดคล้องกันส่งผลดีต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบยุติธรรมและการบริหารงานยุติธรรมของประเทศ ประกอบไปด้วยนโยบายที่เน้นไปที่ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม การพัฒนากระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมทางเลือก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และแนวคิดยุติธรรมชุมชน การตั้งองค์กรที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

การส่งเสริมความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การพัฒนาระบบ วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน

■ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายกระทรวงยุติธรรมอาจมีร่างนโยบายเพื่อเตรียมเสนอต่อรัฐบาลชุดต่อไปก่อนที่จะแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเพื่อให้รัฐบาลที่จะเข้าบริหารราชการแผ่นดินมีข้อมูลประกอบการพิจารณาของรัฐบาลชุดใหม่ว่าควรที่จะมีการกำหนดนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งตรงไปที่หน่วยงานหลักในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น หรือมีการกำหนดนโยบายภาพรวมเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม หรือมีทั้งสองอย่าง หรือรัฐบาลจะมุ่งเน้นในเรื่องใด เช่น การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ความมีประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมทางเลือก เป็นต้น และนโยบายของรัฐบาลด้านกระบวนการยุติธรรมที่แถลงต่อรัฐสภานั้น นโยบายของควรมีความชัดเจนและมีรายละเอียดมากยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายหรือการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการที่รัฐบาลได้มีการกำหนดนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมว่าหน่วยงานใดที่นำนโยบายไปปฏิบัติและก่อให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมอย่างไร

■ บรรณานุกรม

- Court of Justice. (2023). *History of Court*. <https://www.coj.go.th/th/content/page/index/id/3>
- Chai Podhisita. (2011). *The Science and Art of Qualitative Research*. Amarin Printing and Publishing PCL.
- Department of Corrections. (2023). *History of the department of corrections*. http://www.correct.go.th/?page_id=12164
- Department of Corrections. (1982). *200 years of correctional history*. Corrections Printing House, Khlong Prem Prison.
- Dye, T. R. (2017). *Understanding public policy fourteenth edition*. Pearson Prentice Hall.
- Government House. (2023). *Government Policy Directory*. <https://www.thaigov.go.th/aboutus/current>
- Juthaphan Jamjuree Phadungchiwit. (2016). *The art and science of qualitative communication research in Organization: From tradition to innovation*. National Institute of Development Administration Publisher.
- Library of Congress. (2023). *Statement of cabinet policy*. <https://library.parliament.go.th/th/statement-of-policy>

- Ministry of Justice. (1992). *100 years of the Ministry of Justice*. Perfect Graphic Group.
- Office of the Secretariat of the House of Representatives Academic Services Section. (2001). *Work group documents. Parliament, including government policy statements from the first committee to the present*. Office Secretary-General of the House of Representatives.
- Office of the Attorney General. (1993). *100 Years of the Establishment of the Public Prosecution Institution*. Chalermrat.
- Office of the Attorney General. (2023). *130 Years of the Public Prosecution Organization*. <https://www3.ago.go.th/cmiss/history/>
- Parliament. (2023). *Get to know parliament*. <https://gemini.google.com/app/d7cd9022eea82797?hl=th>
- Royal Thai Police Office. (2023). *History of the Royal Thai Police*. <https://www.royalthaipolice.go.th/history.php>
- Supang Chantavanich. (2012). *Qualitative research methods*. Chula University Press.
- Supang Chantavanich. (2016). *Data analysis in qualitative research*. Chulalongkorn University Press.
- Suchitra Punyaratabandhu. (2022). *Research methods for public administration*. Sematham.

